

LOCUIŢE MEDIEVALE LA SUCEAVA

Paraschiva-Victoria Batariuc

În economia cotidianului, locuinţa şi spaţiul adiacent ei ocupă un loc deosebit, deoarece formează cadrul delimitat în care se desfăşoară viaţa de familie, cât şi o parte a activităţilor casnice, dar şi practicarea unor meşteşuguri.

Izvoarele istorice referitoare la locuinţe şi, implicit, la spaţiul domestic precum şi la amenajarea acestuia sunt puţin numeroase şi, în cele mai frecvente cazuri, atunci când există, informaţiile care au ajuns până la noi se dovedesc a fi unilaterale şi extrem de parcimonioase. Sursele scrise provin atât din documente interne, cât şi din însemnările călătorilor străini, care, în intervalul secolelor XIV – XVIII au străbătut, mânaţi de varii interese, ţările române.

În cazul informaţiilor oferite de surse interne, problema locuinţelor şi a spaţiului domestic apare menţionată indirect, într-o serie de documente care fac referiri la regimul proprietăţii, acte de danie sau privilegii privind diverse scutiri de dări sau obligaţii către domnie.

Una din primele informaţii referitoare la subiectul nostru, spaţiul de locuit, casa în evul mediu, ne-a parvenit datorită documentului din anul 1408, octombrie 6, cunoscutul privilegiu comercial acordat de Alexandru cel Bun negustorilor lioveni. Unul din paragrafele acestui privilegiu face următoarele precizări: „Şi încă le-am dat voie să-şi ţie, în Suceava, o casă să nu ţie nici cârciumă, nici să facă bere, nici mied, nici măcelărie să nu ţie, nici pâine să nu vândă. Iar dacă cel ce va trăi în acea casă ar vrea să ţie ceva din acestea, atunci să plătească împreună cu târgul”¹. Această dispoziţie se va menţine în toate celelalte privilegii acordate, pe parcursul secolului XV negustorilor lioveni². Alte documente conţinând informaţii legate de locuinţe fac referiri la stăpânirea unor proprietăţi. Într-un document din anul 1448, păstrat în rezumat în limba germană, prin care Petru al II-lea voievod, întăreşte mănăstirii Moldoviţa o casă din Suceava, aflată pe uliţa care duce drept la cetate, dăruită de Cămârzan şi soţia sa Stana, cu condiţia ca foştii proprietari să locuiască, în continuare, cât vor trăi, în acea casă, dând în schimb mănăstirii anual, câteva pietre de ceară³. Pe parcursul mai multor ani, alţi domni ai Moldovei, precum Bogdan al II-lea (1451, octombrie 10)⁴ şi Ştefan cel Mare (1457, august 12)⁵ vor întări mănăstirii Moldoviţa casa din Suceava, documentele păstrate, de asemenea în rezumat german, vorbind despre „casele unde locuieşte armeanca Stana” şi făcând precizarea că noul proprietar al celor două case, mănăstirea Moldoviţa, era scutit de toate dările, cât şi de toate obligaţiile faţă de domnie iar veniturile acestei proprietăţi urmând să aparţină mănăstirii. Într-un document emis de cancelaria domnului Alexandru al II-lea în 1449, 5 iunie, sunt menţionate „casele din mahalaua Sucevei”, construite de Gherghe Heregariul, case care împreună cu alte proprietăţi ale acestuia sunt întărite lui Gherghe, pentru a cumpăra vama şi herghelia de la Petru voievod⁶.

Pe parcursul secolelor care au urmat alte câteva documente fac referiri la regimul proprietății⁷, fie la scutiri de dări acordate unor case din Suceava⁸. Unele documente datând din secolul XVII, de asemenea acte de dănie referitoare la unele case din Suceava, aduc precizarea că acestea sunt prevăzute cu pivnițe. Este cazul caselor cu pivniță de piatră, aflate pe Ulița Armenească a Sucevei, datorite mănăstirii Solca, în anul 1623, mai 16, de către Lupu și Ionașcu, fiii fostului vistier Nicoară Prăjescu⁹ sau casei cu pivniță de zid dăruită Mitropoliei din Suceava de către domnul Miron Barnovschi la 1624, aprilie 20¹⁰. Alte documente, emise pe parcursul a aproape patru decenii, aduc noi precizări legate de casa donată de Miron Barnovschi Mitropoliei din Suceava. Aflăm că această casă a fost cumpărată de Miron Barnovschi pentru sume de 80 de taleri de argint de la logofătul Iurco Măriteanu, după care casa a fost dăruită Mitropoliei. Mitropolia urma să încaseze arenda vânzării rachiului, în pivnițe urma a fi vândut vinul Mitropoliei, în timp ce pe terenul adiacent să se ridice dughene „și pe acestea să stea căruțele cu pește”¹¹.

Deși în cele mai frecvente cazuri izvoarele scrise situează în perimetrul orașului Suceava casele menționate în diversele documente datând din secolele XV-XVII: Ulița care merge drept la cetate¹², mahalaua Sucevei¹³, Ulița Nouă de lângă biserica Învierii lui Christos unde au fost Tătărașii¹⁴, Ulița Armenească¹⁵, pentru noi este imposibil să stabilim, chiar și cu aproximație, spațiul ocupat de aceste locuințe. Relativ recent, Hanul Domnesc, o clădire aflată pe strada 6 Noiembrie și edificată în două etape: pivnițele și parterul la sfârșitul secolului XVI și etajul în secolul XVIII a fost considerată a reprezenta casa donată de Miron Barnovschi Mitropoliei de la Suceava¹⁶.

O altă categorie de surse documentare este constituită de însemnările de călătorie ale unor diverse persoane care au străbătut în evul mediu țările române: cruciați, pelerini, mercenari, negustori, misionari catolici, spioni, emisari aflați în serviciul unor state europene, soli la curțile voievodale de la București și Iași sau în trecere spre Înalta Poartă, secretari domnești etc.

Deși orașul Suceava a fost vizitat de numeroși călători, până la noi nu a ajuns decât o singură descriere care face referiri la casele existente în principala reședință a domnilor țării. Este vorba de o sumară descriere a orașului Suceava, datorată lui Giovanni Maria Angiolello, robul italian al sultanului Mehmed al II-lea, care l-a însoțit în calitate de trezorier cu ocazia expediției otomane din anul 1476 în Moldova: „[orașul] Suceava era înconjurat cu șanțuri și palisade. Casele și bisericile erau din lemn acoperite cu șindrilă. Numai castelul Sucevei era clădit din piatră și tencuiă, pe o coastă în afara Sucevei”¹⁷. Din prima jumătate a secolului XVII ne-a parvenit însemnarea de călătorie a călugărului italian Niccolò Barsi din Luca unde se află descrierea modului de realizare a unor case din Iași – dar locuințe asemănătoare se găseau în întreaga Moldovă: „Locuințele orașului, foarte puține la număr sunt din pământ, însă cea mai mare parte din ele sunt făcute din bârne îmbucate unele într – altele. Peste ele se așterne lut amestecat cu pleavă, cu bălegar de cal și apă. După ce se usucă acest material se ia var și se albesc aceste case ca și cum ar fi nu din pământ ci din zid, datorită cărui fapt cine nu se pricepe, ia ușor drept piatră ceea ce de fapt nu e decât lut. Aceste case ei le împodobesc cu pridvoare și balcoane ieșite în afară,

pentru a putea sta în timpul verii la răcoare, și le acoperă de cele mai multe ori cu paie. Numai casele boierilor și cea a domnitorului sunt acoperite cu șindrilă”¹⁸.

Alături de informațiile oferite de izvoarele documentare sau de însemnările unor călători străini, din evul mediu moldovenesc a ajuns până la noi și o sursă iconografică referitoare la aspectul locuințelor din orașul Suceava în a doua jumătate a secolului XVI și ne referim la fresca din catedrala episcopală din Roman, biserica Sfânta Paraschiva, cu reprezentarea unui moment din legenda Sfântului Ioan cel Nou și anume întâmpinarea moaștelor de către Alexandru cel Bun și curtea sa¹⁹. Scena aducerii moaștelor Sfântului Ioan cel Nou se desfășoară într-o singură secvență, amplă, în care apar edificii ce caracterizează orașul Suceava: Cetatea de Scaun, o clopotniță care face trimitere la catedrala mitropolitană, biserica Sfântului Gheorghe (Mirăuți), Curtea Domnească. Între clopotnița bisericii Mirăuți și Curtea Domnească se află un grup compact de case văruițe în alb, cu un singur cat, rectangulare, cu fațadele străpunse de uși și ferestre înguste și acoperișul roșu, în două ape, cu pante repezi²⁰.

Studierea locuințelor medievale din Moldova – ca de altfel în întregul spațiu locuit de români – se bazează în principal pe rezultatele cercetărilor arheologice, desfășurate mai cu seamă în cea de-a doua jumătate a secolului trecut.

La Suceava cercetările arheologice sistematice au debutat în vara anului 1951, când, sub conducerea profesorului Ion Nestor a fost organizat, la Cetatea de Scaun, primul șantier școală de arheologie din România. În același timp au fost întreprinse primele cercetări arheologice în diverse puncte ale orașului, fiind cercetate Câmpul Șanțurilor, vastul platou de lângă Cetatea de Scaun, Curtea Domnească, zonele de la Șipot, Drumul Național, IRC, ILB, mănăstirea Zamca²¹, etc.

Importante descoperiri arheologice au fost prilejuite de amplele și în același timp brutalele lucrări edilitare, efectuate în două etape, în anii 1958-1968 și 1980-1986 când, practic, vechiul oraș Suceava a dispărut, făcând loc impresionantelor blocuri plasate în perimetrul aglomerării urbane medievale. Rezultatele descoperirilor arheologice fortuite făcute cu ocazia lucrărilor edilitare efectuate în deceniile șase și șapte ale secolului trecut au rămas, în cea mai mare parte inedite, în urma pensionării intempestive a regretatului Grigore Foiț, cel care a cules din teren datele referitoare la aceste descoperiri²². Au intrat în circuitul științific observațiile făcute de noi cu ocazia lucrărilor edilitare efectuate în deceniul nouă al secolului XX în zona centrală a orașului, în apropierea Curții Domnești²³.

Cercetările arheologice sistematice dar și descoperiri fortuite au pus în evidență, pe teritoriul orașului Suceava, mai multe tipuri de locuințe, datând din secolele XIV-XVII, locuințe care au aparținut atât târgoveților, cât și domniei. Din punct de vedere tipologic, la Suceava au fost descoperite bordeie, locuințe adâncite în sol, numite impropriu „semibordeie”²⁴, locuințe de suprafață simple și locuințe de suprafață cu pivniță.

Bordeiele, acele locuințe adâncite în pământ până la 1,30 – 1,50 m față de nivelul medieval al solului au fost descoperite fie în zone periferice ale orașului, precum partea de sud-vest, cunoscută sub denumirea de Areni²⁵,

fi în apropierea Curții Domnești, la Șipot. Bordeiul de la Șipot, datat în secolul XVI, rectangular, cu laturile de 3,50x3,50 m, se adâncea până la 1,70 m față de nivelul actual al solului. Pe latura de sud se găsea intrarea, sub forma unui plan înclinat având pereții întăriți cu pietre legate cu lut. Pereții și podeaua au fost acoperiți cu cel puțin două straturi de lut. În colțul sud-vestic era amplasat, pe o platformă rectangulară de lut, cruțată la săparea bordeiului, un cuptor oval, cu dimensiunile de 1,25x0,60 m și înălțimea de circa 0,70 m. Pe latura de vest a bordeiului, în spațiul rămas liber între platforma cuptorului și peretele de nord, au fost sesizate gropile de pari de la o laviță, cu lățimea de circa 1 m și lungimea de 2 m. Prezența unor gropi de pari dispuși pe axa nord-sud, pe mijlocul bordeiului, conduce la formularea ipotezei că locuința avea acoperișul în două ape, care se sprijinea chiar pe marginea gropii încăperii²⁶. De notat că alături de acest bordei au fost descoperite două locuințe adânci (nr. 5 și nr. 6), datând din secolul XV, una dintre ele având dimensiunile de 5,60x5,20 m, de la care s-au păstrat urmele scheletului lemnos și în interiorul cărora s-au găsit cahle fragmentare²⁷.

Locuințe mai mult sau mai puțin adâncite în sol, în jur de 0,20-0,80 m, cunoscute în literatura de specialitate sub denumirea improprie de „semibordei” au fost descoperite în curtea mănăstirii armene Sfântul Auxentie (mănăstirea Zamca) sau pe Câmpul Șanțurilor, lângă Cetatea de Scaun.

Din locuința incendiată descoperită în curtea mănăstirii Zamca s-au mai păstrat doar podeaua și vatra de foc, de formă ovoidală, cu dimensiunile de 0,97x0,67 m, acoperită cu o cantitate apreciabilă de lipitură de lut ars. Pe podeaua locuinței au fost găsite bucăți masive de lemn ars, cu siguranță de la pereții construcției. Locuința descoperită în curtea mănăstirii Zamca a fost datată la începutul secolului XV²⁸.

Locuințe ușor adâncite au fost descoperite în diverse zone de pe Câmpul Șanțurilor, vastul platou situat în apropierea Cetății de Scaun, unde se desfășura o activitate intensă legată de existența fortificației sucevene. În zona numită convențional „B”, pe suprafața unde va funcționa capela de lemn și necropola medievală, pe marginea de nord-est a platoului au fost descoperite vestigiile a patru locuințe incendiate, considerate ca aparținând unei așezări temporare. Dintre aceste locuințe realizate din bârne de stejar două sunt de suprafață și alte două adâncite cu 0,20 m față de nivelul medieval al solului. În preajma acestor locuințe se aflau trei vetre în aer liber. Aceste locuințe au fost atribuite constructorilor care au edificat Cetatea de Scaun la sfârșitul secolului XIV, ipoteză susținută și de descoperirea aici a trei monede de la Petru I²⁹. Alte șase locuințe au fost descoperite sub resturile incendiate ale grajdului din zona „B”³⁰. Două dintre aceste locuințe adâncite în pământ circa 0,20 m față de nivelul medieval al solului erau de dimensiuni mai degrabă modeste: 5x3,25 m; una dintre ele a fost prevăzută cu o vatră circulară situată la nivelul podelei. Din pereții locuințelor nu s-au găsit decât puțini cărbuni de lemn gros de brad, pe baza cărora se poate formula ipoteza că aceștia au fost realizați din bârne aparente. Încadrarea cronologică a acestor locuințe este asigurată de descoperirea, în una dintre ele a unei monede de la Petru I, și în cealaltă a unei monede moldovenești, anepigrafă, anterioară anului 1409³¹.

Mai numeroase se dovedesc a fi locuințele de suprafață, descoperite atât pe Câmpul Șanțurilor, cât și în cuprinsul orașului Suceava.

Pe Câmpul Șanțurilor locuințe de suprafață au fost descoperite de asemenea în zona „B”. Toate aceste locuințe, monocelulare, erau de formă rectangulară, cu laturile de 5,0x3,50 m, orientate est – vest, fiind prevăzute cu câte o vatră plasată în unul din colțuri. În colțurile locuințelor au fost puse în evidență gropi de par, într-unul din cazuri astfel de gropi se aflau și pe mijlocul laturilor. Aceste locuințe datează din prima jumătate a secolului XV³².

În sectorul „B” au fost descoperite vestigiile unei locuințe de suprafață, de plan rectangular, construită din bârne de stejar, dispuse orizontal, „în cununi” și având pereții, atât la interior cât și la exterior, acoperiți cu lut amestecat cu paie și atent sclivisit. Locuința, compartimentată în patru încăperi organizate în plan dreptunghiular, dezvoltat în lungime, avea o latură de 24 m, iar lățimea de 6,50 m. În camera de nord a locuinței au fost descoperite numeroase fragmente de cahle nesmălțuite, care se încadrează în categoria cahlelor – oală și cahlelor – castron. Pe latura de est a acestei încăperi au fost găsite și fragmente de la coșul sobei. Faptul că resturile prăbușite ale sobei se găseau doar în încăperea nordică a locuinței dovedește că numai această încăpere era încălzită, în timp ce camera vecină, mai îngustă, posibil o tindă, rămânea rece³³. Descoperirea unei cantități impresionante de așchii de piatră, dar și de pietre sculptate, în curs de prelucrare, a condus la concluzia că, în această clădire a funcționat, în timpul domniei lui Ștefan cel Mare, la sfârșitul secolului XV, un atelier de pietrar, de unde și denumirea de „casa pietrarului” sub care este cunoscută această construcție în literatura de specialitate³⁴.

În partea de vest – sud – vest a Câmpului Șanțurilor, în partea stângă a drumului ce duce la Cetatea de Scaun, au fost descoperite vestigiile unei case cu zid de piatră, gros de 0,50 m, zid distrus în unele locuri până la temelie. Locuința a avut trei încăperi, dintre care două orientate spre nord și a treia spre vest. În prima încăpere de pe latura nordică, pe perețele de nord, au fost descoperite resturile unui cuptor făcut din cărămizi și pietre de râu. Lângă pereți, pe latura sudică și în afara zidului de piatră se găsea un strat de lipitură de lut ars, un indiciu că locuința a fost realizată din lemn acoperit cu lut. Pe baza obiectelor descoperite în interiorul locuinței, aceasta a fost datată în secolul XVI³⁵.

Cu excepția locuințelor descoperite pe Câmpul Șanțurilor, care au fost cercetate cu ocazia unor săpături arheologice sistematice, cea mai mare parte a locuințelor de suprafață au fost evidențiate în urma lucrărilor edilitare, fapt care a afectat negativ calitatea observațiilor. Frecvent observațiile noastre au fost îngreunate de condițiile precare în care s-a desfășurat cercetarea, efectuată în cele mai multe dintre cazuri în timpul săpării mecanice a fundațiilor, lângă cupa excavatorului și în limitele înțelegerii manifestate de inginerii și muncitorii constructori, cei din urmă mai cooperanți decât primii. Cel mai des, vestigiile locuințelor se prezentau sub forma unor aglomerări de lutuială de la pereți, arsă la roșu, amestecată cu plăci de gresie calcinată, cuie cu corpul în patru muchii și capul rectangular, precum și numeroase fragmente ceramice, atât de la vase de uz comun, cât și de la cahle. Cantitatea

impresionantă de lut amestecat cu paie și pleavă, ars la roșu, purtând uneori amprente de bâte de lemn și cuiele de 10-12 cm, de secțiune rectangulară, conduce la concluzia că aceste locuințe au avut pereții realizați din loazde de lemn acoperite cu lut, iar acoperișul era din șindrilă, fără a putea face precizări legate de tehnica de construcție. Asemenea aglomerări de lăutuală arsă la roșu, pietre de gresie calcinată, cuiele, fragmente ceramice au fost descoperite pe strada Curtea Domnească, în șanțul de fundație al blocului nr. 11³⁶. Bazându-ne pe analogii oferite de cercetarea orașului medieval Baia putem să formulăm ipoteza că măcar o parte a locuințelor de suprafață de la Suceava au fost executate din bâte așezate în cununi orizontale, îmbinate la jumătate de lemn, așa – numita tehnică Blokbau³⁷.

Un alt tip de case pus în evidență de cercetările arheologice de la Suceava este reprezentat de locuințele cu pivniță. Astfel de locuințe au fost descoperite pe latura de nord a Curții Domnești, pe străzile Petru Rareș și Ștefan cel Mare, pe Câmpul Șanțurilor, dar și în cadrul unor complexe aulice, precum casa domnească, așa – numitul C1 din cuprinsul Curții Domnești sau „casa domniei” de lângă Cetatea de Scaun.

Pe latura de nord a Curții Domnești, în anul 1954 au fost descoperite patru locuințe de suprafață cu pivniță, locuințe cercetate de regretatul Gheorghe Diaconu. Pivnițele au fost săpate în humusul medieval până la adâncimea de aproximativ 2 m. Podeaua lutuită a pivniței era încadrată de bâte-talpă rectangulare, cu latura de circa 0,40 m, pe care talpă au fost ridicate bâte verticale, formând un cadru dreptunghiular. Între aceste bâte verticale și pereții pivniței au fost introduse scânduri (2,00x0,40x0,80 m) pentru a-i căptuși. Se consideră că pereții de la suprafață ai locuințelor propriu-zise au fost realizați în întregime din lut amestecat cu paie și grăunțe de grâu și orz. Câteva fragmente de lăutuală purtau urme de var³⁸. Acoperișul a fost realizat din draniță, fixată cu un tip de cuiele lungi de 10 – 12cm, având corpul în patru muchii și floarea rectangulară³⁹. În aceste locuințe au fost descoperite cahle decorate cu motive geometrice traforate⁴⁰ cât și cu scena Bunei Vestiri⁴¹.

Gheorghe Diaconu a făcut câteva calcule legate de tehnica de construcție a locuințelor cu pivniță descoperite în zona de nord Curții Domnești, ajungând la concluzia că pentru a realiza locașul pivniței au fost săpați aproximativ 20 m³ de pământ, pentru realizarea pereților locuințelor au fost necesari 5m³ de lut galben, 4,22 m³ de bâte fasonate pentru tălpile și pereții pivniței, 1,40 m³ scânduri pentru pereți, circa 3 kg fier prelucrat, o cantitate apreciabilă de cahle și cărămidă pentru sobe⁴². Coroborând rezultatele calculelor făcute cu observațiile de teren, descoperitorul acestor locuințe situate în zona de nord a Curții Domnești și datând din secolul XV a ajuns la concluzia că aceste construcții, care, cu siguranță au aparținut unor negustori înstăriți au fost executate de meșteri specializați⁴³, spre deosebire de bordeiele și locuințele adâncite, „semibordeiele”, amenajate, cu siguranță, de proprietarii lor⁴⁴.

Alte 12 locuințe de suprafață prevăzute cu pivnițe, datând din prima jumătate a secolului XV au fost descoperite în spațiul ocupat de Curtea Domnească. Peste aceste locuințe care au fost toate încălzite cu sobe din cahle cu un repertoriu decorativ variat, și care au sfârșit incendiate, au fost ridicate diverse construcții de piatră care formau ansamblul Curții Domnești de la Suceava⁴⁵.

O altă locuință cu pivniță, datând, după opinia noastră de la sfârșitul secolului XV a fost descoperită în zona de nord-vest a orașului, pe strada Petru Rareș. Groapa pivniței, de contur rectangular⁴⁶, a fost săpată de la dâncimea de 0,40 m față de nivelul actual al solului. Conturul pivniței era mărginit de o bârnă de lemn de stejar, pătrată, cu dimensiunile de 0,35x0,35 m, încastrată într-un prag de pământ cruțat. Pivnița era prevăzută pe latura de sud cu un gârlici, mărginit de bârne și având trepte realizate tot din bârne, probabil de stejar. Podeaua beciului, amenajată numai prin bătătorirea pământului era acoperită de un strat de cărbune și cenușă, prevenite cu siguranță de la căptușeala de lemn a pivniței și de la plafonul acesteia⁴⁷. Pereții parterului amplasați în afara limitelor pivniței, au fost realizați din lemn, judecând după stâlpii verticali, păstrați, și acoperiți cu lipitură de lut amestecat cu pleavă, lipitura având grosimea de 6 cm⁴⁸. S-a formulat ipoteza că această locuință, în care a fost descoperită o mare cantitate de cahle, atât simple cât și variat decorate⁴⁹, a aparținut unui meșter olar care lucra pentru nevoiele domniei⁵⁰.

În categoria locuințelor de suprafață cu pivniță se încadrează și acea construcție descoperită în zona „B” de pe Câmpul Șanțurilor și datată de la sfârșitul secolului XV. Clădirea din zona „B” era compusă dintr-un parter înalt, care se înălța pe un soclu zidit din cărămidă și o pivniță de plan rectangular, cu latura de 15,60x6,60 m, divizată în două încăperi distincte, fiecare cu gârliciul său, printr-un perete plin. Pivnița era prevăzută cu un schelet de bârne – talpă îngropate în podea și cu o căptușeală de lemn care-i îmbrăca pereții, soluții tehnice întâlnite și la alte construcții aflate în Suceava. Locuința propriu-zisă a fost construită din bârne de lemn dispuse orizontal, „în cununi”, care, mai apoi au fost acoperite cu un strat de lut amestecat cu paie, atent sclivisit, peste care s-a așternut un strat de var⁵¹. Locuința a fost compartimentată în două încăperi spațioase, de câte 6x7 m fiecare, care aveau tavanul din grinzi de stejar și acoperișul realizat din șindrilă, iar cele două gârlice de acces în pivniță erau protejate de foisoare, de asemenea din lemn. Fiecare din cele două încăperi au fost prevăzute cu uși de la care au ajuns până la noi balamale, verigi și încuietori metalice; se pare că ferestrele aveau geamuri de sticlă, fragmente de sticlă topite fiind descoperite printre bucățile de lipitură de la pereții casei⁵².

În interiorul clădirii, între resturile arse ale pereților, au fost găsite numeroase fragmente de cahle, nesmălțuite, atât simple, cât și cu un repertoriu decorativ variat⁵³.

În categoria locuințelor cu pivniță se încadrează și câteva construcții aulice, precum casa domnească, așa numitul complex C1 de la Curtea Domnească și „casa domniei” de pe Câmpul Șanțurilor. Pivnița complexului C1 avea pereții realizați din bârne orizontale, groase de 0,30 – 0,40 m, sprijinite la interior de stâlpi verticali fixați în lăcașe speciale scobite în bârnele talpă. Stâlpii verticali erau situați la circa 1,30 – 1,50 m depărtare unul de altul, iar grosimea, încă păstrată, oscila în jurul valorii de 0,30 m. Planșeul pivniței era realizat din bârne orizontale fixate în capul stâlpilor verticali ai pereților, peste care erau așezate scânduri. Fața interioară a carcasei de lemn a pivniței a fost completată cu o împletitură de nuielă acoperite cu lut, bine fățuit. Intrarea în pivniță se făcea cu ajutorul unui gârlici, ce pornea

din podea, pe latura de nord. Pereții de la suprafață ai construcției au fost realizați cu ajutorul stâlpilor verticali îngropați în pământ, la mică distanță în exteriorul pivniței, gropile și chiar resturile acestor stâlpi păstrându-se până în momentul descoperirii, pereți ce au fost acoperiți cu un strat de lut amestecat cu pleavă și paie tocate⁵⁴. În interiorul Casei domnești, construcție edificată la sfârșitul secolului XIV, în timpul lui Petru I⁵⁵, a funcționat o sobă compusă din cahle oală, castron, triunghiulare, convexe, turn, simple ori decorate cu motive geometrice incizate sau traforate⁵⁶.

„Casa domniei” de pe Câmpul Șanțurilor a fost amenajată în jurul anului 1480⁵⁷, fiind o clădire de dimensiuni impunătoare, lungimea exterioară, inclusiv amenajările de pe latura de nord, cu foisorul plasat deasupra gârliciului de intrare în pivniță și scara foisorului erau de aproximativ 32 m, lățimea fiind de 11 m. „Casa domniei” a fost un edificiu cu un vestibul de 3/3,5x10m și o unică sală, spațioasă, de circa 22x10m⁵⁸. Edificiul a fost construit din lemn, pe o structură de bârne-talpă, îngropate în podeaua pivniței, bârne care servind la fixarea unor stâlpi verticali de stejar, contribuiau la obținerea unui schelet pe care a fost înălțată întreaga construcție. Pereții „casei domniei” au fost acoperiți, la interior și posibil la exterior, cu lipitură de lut amestecat cu pleavă, atent sclivisită, care mai apoi a fost văruiată⁵⁹. Nu excludem ipoteza că această construcție – precum alte edificii laice și eclesiastice înălțate în Moldova în ultimele două decenii ale secolului XV – să fi avut pereții exteriori împodobiți cu discuri și butoni din ceramică smălțuită policrom⁶⁰. Acoperișul acestei construcții, posibil în două ape, a fost realizat din șindrilă⁶¹. „Casa domniei” trebuie înțeleasă ca o sală de mari dimensiuni, exterioară cetății, destinată spre a înlocui „sala sfatului domnesc”, cu prilejul unor ceremonii care nu se puteau desfășura în interiorul Cetății de Scaun⁶². În interiorul acestui spațiu aulic, de reprezentare, a fost amenajată o sobă gotică în formă de turn de cetate, de dimensiuni impunătoare, compusă din peste 700 de cahle, diversificate ca formă și registru decorativ⁶³. Despre soba din „casa domniei” a fost formulată ipoteza că reprezintă o variantă a sobei gotice târzii, și anume varianta moldovenească, definită de caracteristici constructive proprii instalațiilor de încălzire din teritoriul est-carpatic⁶⁴.

Cercetările arheologice sistematice sau fortuite au dus la descoperirea, de-a lungul a cinci decenii, a unui număr impresionant de locuințe, situate pe întreaga suprafață a orașului medieval Suceava ori a împrejurimilor sale.

Din analiza hărții cu situarea în spațiu a locuințelor descoperite în cuprinsul orașului Suceava reiese cu ușurință constatarea că nu se pot delimita zone caracteristice unui anumit tip de locuință, toate cele patru categorii coexistând în același perimetru. În condițiile în care bordeie sau locuințe adâncite n pământ, „semibordeie” coexistă cu locuințe de suprafață simple sau prevăzute cu pivnițe suntem de părere că în secolele XIV-XVII și mai cu seamă în secolul XV nu se poate vorbi din punctul de vedere al tipului de locuință, de o diferențiere a orașului în zone periferice și rezidențiale. Bordeie și locuințe adâncite au existat în au existat în apropierea Curții Domnești, la Șipot, dar și în curtea Mănăstirii Zamca, în zona Areni sau pe Câmpul Șanțurilor. Locuințe de suprafață simple, înălțate pe un soclu de piatră sau cărămidă, dar și prevăzute cu pivnițe au fost descoperite în apropierea Curții Domnești, pe străzile Ștefan cel Mare, Nicolae Bălcescu,

dar și pe străzile Petru Rareș, Dimitrie Dan, Vasile Alecsandri, în zona Șipot, pe latura de nord a Curții Domnești sau pe Câmpul Șanțurilor.

Tipul constructiv era dictat nu atât de amplasarea în spațiu a locuinței respective, cât de posibilitățile materiale și de ocupația proprietarului și din acest punct de vedere considerăm că nu greșim când suntem de părere că locuințe de meșteșugari se învecinau cu cele ale negustorilor sau ale membrilor patriciatului orașenesc precum este cazul celui Gheorghe Heregariul care, împrumutând 800 de zloți de la Costea Pârcălabul, se vede nevoit să-și cedeze proprietățile, inclusiv „casele construite în mahalaua Sucevei”⁶⁵.

În afara instalației de încălzire-o constantă în locuințele de la Suceava o constituie prezența sobei de cahle-avem foarte puține date despre interiorul acestor construcții. Rămâne să sperăm că cercetării arheologice viitoare, efectuate în puținele zone care au scăpat furiei constructive din epoca „sistemizării urbane” și din perioada post decembristă, să aducă date care să permită și „mobilarea” interioarelor acestor locuințe care au existat în orașul Suceava, principala reședință a domnilor Moldovei în secolele XIV-XVI.

SUMMARY

The medieval dwellings discovered in Suceava, dating since the XIV-XV century, are divided into four main categories: a) huts; b) hollowed houses; c) surface houses with cellars. From the dwelling-type point of view, within the city, there is no distinction between suburbs and residential areas.

Note

¹ V. Gh. Miron, M. St. Ceașu, I. Caproșu, G. Irimescu, *Suceava. File de istorie. Documente cu privire la istoria orașului. 1388 – 1918*, vol. I, București, 1989, pp. 85-89, nr. 6

² Cf documentele din 1434, martie 18, de la Iliș Voievod, 1456, iunie 29, de la Petru Aron și 1460, iunie 3 de la Ștefan cel Mare la V. Gh. Miron, M. St. Ceașu, I. Caproșu, G. Irimescu, op. cit., p. 91 – 95, nr. 8; p. 109-115, nr. 18, pp. 119-125, nr. 21.

³ DRH, A, I, p. 392, nr. 276.

⁴ DRH, A, II, pp. 10-11, nr. 9.

⁵ *Ibidem*, p. 94, nr. 64.

⁶ *Ibidem*, pp.4-6, nr. 4.

⁷ La 1476, decembrie 11, Sahac armeanul din Suceava a cumpărat de la Steczkoni translatorul armean al orașului o casă, situată lângă cea a lui Chaczic Pop pentru suma de zece ori 60. Cf. V. Gh. Miron, M. St. Ceașu, I. Caproșu, G. Irimescu, op. cit., pp. 135- 136, nr. 32.

⁸ Petru Rareș scutește de toate dările, la 1528, martie 21, casa papei Luca din Cetatea Sucevei, aflată în târgul Sucevei, aflată pe Ulița Nouă, lângă biserica Învierii lui Christos unde au fost Tătărașii. V. Gh. Miron, M. St. Ceașu, I. Caproșu, G. Irimescu, op. cit., pp. 154-156, nr. 48.

- ⁹ *Ibidem*, pp. 242- 244, nr. 104.
- ¹⁰ *Ibidem*, p. 248, nr. 110.
- ¹¹ Documentul din 1651, ianuarie 10, de la Vasile Lupu, *ibidem*, p. 281-283, nr. 154. Cf. și documentul de la Gheorghe Ștefan, *ibidem*, p. 296, nr. 165 și cel de la Ștefăniță Lupu, din 1660, iunie 18, *ibidem*, pp. 302- 304, nr. 174.
- ¹² *DRH*, A, I, p. 392, nr. 276.
- ¹³ *DRH*, A, II, pp. 4-6, nr. 4.
- ¹⁴ *DRH*, A, XVI, vol. I pp. 278-279, nr. 244.
- ¹⁵ V. Gh. Miron, M. St. Ceaușu, I. Caproșu, G. Irimescu, *op. cit.*, pp. 242-244, nr. 104.
- ¹⁶ E. I. Emandi, M. St. Ceaușu, *Contribuții de morfologie urbană la cunoașterea istoriei orașului Suceava. 1388-1988*, în Suceava, XV, 1988, pp. 150-151
- ¹⁷ Giovanni Maria Angiolello, în *Călători străini despre țările române*, vol. V, București, 1975, p. 75.
- ¹⁸ Niccolò Barsi, în *Călători străini despre țările române*, București, vol. V, București, 1975, p. 75.
- ¹⁹ M. I. Sabados, *Catedrala episcopiei Romanului*, București, 1990, fig. 168, 172.
- ²⁰ P. V. Batariuc, *Imagini ale Cetății Sucevei în pictura murală din Moldova*, în vol. *Sub zodia Vătășianu. Studii de istoria artei*, Cluj – Napoca, 2002, p. 60, fig. 4,5.
- ²¹ I. Nestor, *Epoca lui Ștefan cel Mare în lumina cercetărilor arheologice de la Suceava*, în vol. *Cultura moldovenească în timpul lui Ștefan cel Mare*, București, 1964, pp. 235-240.
- ²² O parte a informațiilor legate de descoperirea vestigiilor unor locuințe aflate în perimetrul orașului medieval Suceava au fost menționate de Emil I. Emandi, fără a fi indicată situarea lor în spațiu, în lucrările E.I. Emandi, M. St. Ceaușu, *op. cit.*, pp. 118-138 și E. I. Emandi, *Habitatul urban și cultura spațiului, Studii de geografie istorică. Suceava în secolele XIV-XX*, Iași, 1996, pp. 320-342
- ²³ P. V. Batariuc, M. Andronic, *Descoperiri arheologice la Suceava – contribuții la cunoașterea topografiei orașului medieval*, în Suceava, XVII-XIX, 1990-1992, pp.36-61.
- ²⁴ V. Neamțu, *Hutte et demi-hutte. Un problème de terminologie*, în *AIIA*, Iași, XXIV/L, 1987, p.9-16
- ²⁵ Gh. Diaconu, *Observații cu privire la urmele vechiului târg al Sucevei în vremea marilor asedii otomane și polone din veacul al XV-lea*, în *SMIM*; I, 1956, p.267.
- ²⁶ M. D. Matei et alii, *Șantierul arheologic Suceava*, în *Materiale*, VIII, 1962, pp. 746 – 747, fig. 7.
- ²⁷ *Ibidem*, pp. 744 – 745, fig. 6.
- ²⁸ B. Mitrea et alii, *Șantierul arheologic Suceava – Cetatea Neamțului*, în *SCIV*, 6, 1955, pp. 794-795.
- ²⁹ *Ibidem*, pp. 757 – 758.
- ³⁰ V. Vătășianul et alii, *Șantierul arheologic Suceava*, în *Materiale*, VII, 1961, pp. 624 – 625; M. D. Matei et alii, *op. cit.*, pp. 752 -754, fig. 13, 14.
- ³¹ *Ibidem*, p. 754.
- ³² *Ibidem*, p. 754- 755.
- ³³ V. Vătășianul et alii, *op. cit.*, pp. 622 – 624, fig. 15.

- ³⁴ I. Nestor et alii, *Șantierul Suceava*, în *SCIV*, 4, 1953, 3-4, pp. 347 – 348.
- ³⁵ *Ibidem*, p. 348 – 349, fig. 14.
- ³⁶ P. V. Batariuc, M. Andronic, *op. cit.*, pp. 37 – 39.
- ³⁷ Eug. Neamțu, V. Neamțu, S. Cheptea, *Orașul medieval Baia în secolele XIV – XVII*, vol. I, Iași, 1980, pp. 21 – 88; *idem*, *op. cit.*, vol. II, Iași, 1984, pp. 16 – 42, fig. 7,8,12.
- ³⁸ Gh. Diaconu, *op. cit.*, pp.37 – 39.
- ³⁹ *Ibidem*
- ⁴⁰ *Ibidem*, p. 271.
- ⁴¹ *Ibidem*, p. 275 – 276 și p. 276, nota 3.
- ⁴² *Ibidem*, p. 274.
- ⁴³ *Ibidem*, p. 275.
- ⁴⁴ *Ibidem*, p. 274.
- ⁴⁵ Rezultate inedite ale ultimelor campanii de la Curtea Domnească din Suceava. Informație colegul Florin Hău, căruia îi mulțumim pe această cale.
- ⁴⁶ Locuința de pe str. Petru Rareș nu a putut fi cercetată în întregime, astfel că forma și dimensiunile sale au rămas necunoscute. Cf. M. D. Matei, Em. Emandi, *O casă de orășean din secolul al XV-lea de la Suceava*, în *SCIVA*, 28, 1977, 4, p553.
- ⁴⁷ *Ibidem*, pp. 553 – 554.
- ⁴⁸ *Ibidem*, pp. 554 – 557.
- ⁴⁹ *Ibidem*, pp. 567 – 572 , fig. 7/1-2; 8/1-2.
- ⁵⁰ *Ibidem*, pp. 573.
- ⁵¹ I. Nestor et alii, *Șantierul arheologic Suceava. Raport preliminar asupra săpăturilor din campania anului 1955*, în *Materiale*, IV, 1957, pp. 249 – 251; *idem*, *Șantierul arheologic Suceava*, în *Materiale*, V, 1959, pp. 599 – 604; *Șantierul arheologic Suceava*, în *Materiale*, VI, 1959, pp. 679 – 685, fig. 1 – 3.
- ⁵² *Ibidem*, pp. 684 – 686.
- ⁵³ I. Nestor et alii, *op. cit.*, p. 604; T. Martinovici, St. Olteanu, *op. cit.*, pp. 686, 688.
- ⁵⁴ L. Chițescu, *Cercetări arheologice la Curtea Domnească din Suceava*, în *CAMNI*, I, 1975, pp246 – 247.
- ⁵⁵ *Ibidem*, p. 249.
- ⁵⁶ *Ibidem*, p. 247, fig.5/1 – 6.
- ⁵⁷ R. Popa, M. Mărgineanu-Cârstoiu, *Mărturii de civilizație medievală românească. O casă a domniei și o sobă monumentală de la Suceava din vremea lui Ștefan cel Mare*, București, 1979, pp. 27 – 29.
- ⁵⁸ *Ibidem*, p.21, fig. 17.
- ⁵⁹ *Ibidem*, p.25.
- ⁶⁰ P. V. Batariuc, *Descoperiri inedite de ceramică monumentală la Suceava*, în *Suceava*, XXII, 1994, p. 107, fig. 1/1,9.
- ⁶¹ R. Popa, M. Mărgineanu-Cârstoiu, *op.cit.*, p. 25 – 26, fig. 17.
- ⁶² *Ibidem*, pp. 30 – 31.
- ⁶³ *Ibidem*, pp. 44 – 94 și 97 – 127, fig. 21 – 79, 93.
- ⁶⁴ L. Chițescu, *Cercetări arheologice la Curtea Domnească din Suceava*, în *CAMNI*, I, 197, pp. 246-247
- ⁶⁵ *DRH.A*, II, p.4-6, nr. 4

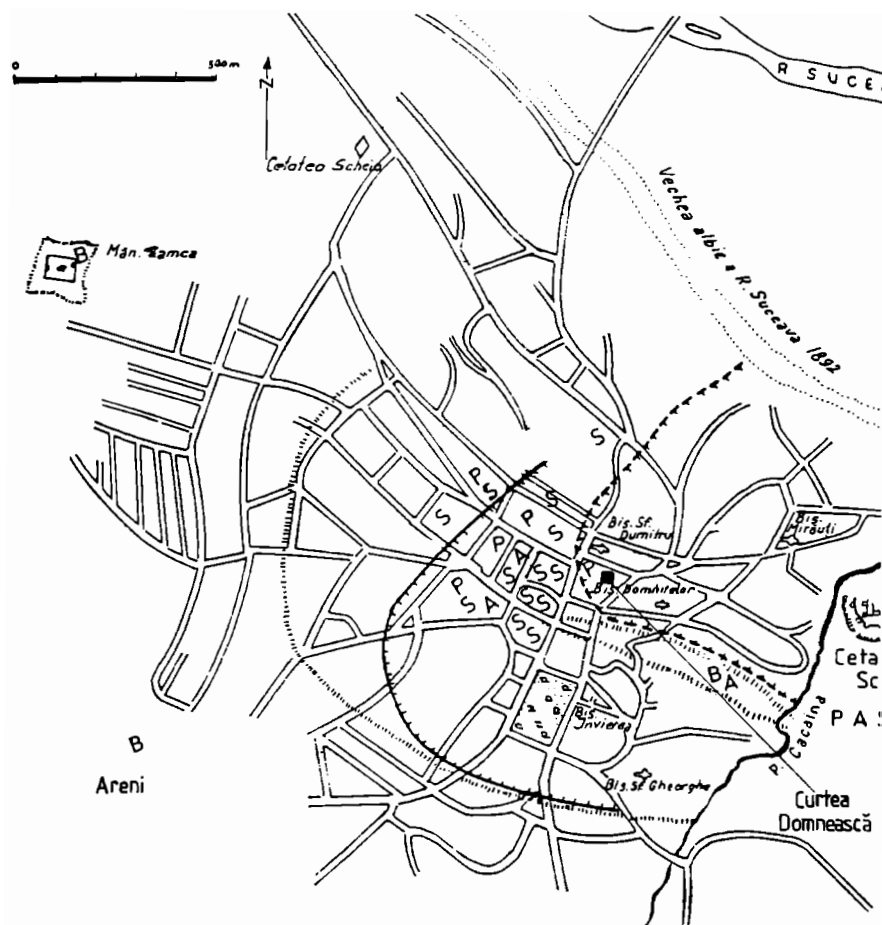


Fig. 1 Harta oraşului medieval SUCEAVA,
cu răspândirea tipurilor de locuinţe

B = BORDEI

A = LOCUINŢĂ ADÂNCITĂ

S = LOCUINŢĂ DE SUPRAFAŢĂ

P = LOCUINŢĂ DE SUPRAFAŢĂ CU PIVNIŢĂ